

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ İLMİ EDEBİ MESLEKİ AYLIK DERGİ

Cilt : XI Sayı : 4

TEMMUZ — AĞUSTOS 1972

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«DE Kİ: «ALLAH'I BIRAKIB DA TAPTIĞINIZ
ŞEYLERE TAPMAM BANA YASAK EDİL-
Dİ». DE Kİ: «BEN SİZİN HEVA (ve heves)
LERİNİZE ASLA UYMAM. BU TAKDİRDE
MUHAKKAK SAPMIŞ VE BEN DOĞRU
YOLA ERENLERDEN OLMAMIŞ BULUNU-
RUM». (el-EN'AM SÛRESİ/56)

Kur'an Okuyan ve Dinleyenlerin Bilmesi Gereken Bazı Hususlar

— IV —

Tayyar ALTIKULAÇ
Diyamet İş. Bşk. Yrd.

VI. RASÛLÛLLAHIN DİLİYLE KINANAN BAZI OKUYUCULAR :

Bilindiği üzere Kur'ân-ı Kerimi ezberleyenlerin ve onunla meşgul olanların övülmesi asıldır. Zaten, sözlerin en güzeli olan Allah kelâmı ile meşgul olanlar için bu sonuç tabiidir. Nitekim Efendimiz (s.a.v.) bir hadislerinde: «Sizin en hayırlılarımız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir.» (64) buyurmuş mudur? Ebû Abdırrahman es-Sulemi'yi (öl. 74/693) Kûfe mescidindeki rahlesinin başından 40 yıl boyunca kaldırmayan da, Peygamberimizin bu sözü değil midir? (65)

Gerçek bu söylediğimiz gibi olmakla beraber, Resûlullah (s.a.v.) in hadislerinden başlamak üzere birçok âlimlerin eserlerinde, Kur'anla meşgul oldukları ve onu okudukları halde —ona yaraşır vasıfları taşımadıkları için— kınanan kişiler vardır. Resûlullahın uyarıları ile konuya girmemiz uygun olacaktır:

1) Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edildiğine göre Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: «Sizin içinizde öyle zümreler türeyecektir ki, siz onların namazları yanında kendi namazlarınızı, oruçları yanında kendi oruçlarınızı, iyi işleri yanında kendi sâlih amellerinizi küçük göreceksiniz (öylesine gözünüzü boyayacaklar). Onlar Kur'an da okuyacaklar. Fakat Kur'anın feyz ve tesiri onların hançerelerinden öte geçmeyecek. Onlar, okun avı delip geçtiği gibi dinden çıkacaklar: Okun sahibi, okun demirine bakar, (kan namına) bir şey göremez. Ağaç kısmına bakar, orada da bir şey göremez. Yeleline bakar, onda da kan bulaşığı göremez. Sonra avcı, acaba ava dokunmadı mı şüphesiyle fok (denilen) yere bakar (orada da kan izi görülmez)» (66).

(64) bk. Sahîhu'l-Buhârî, VI, 108, İstanbul, 1315

(65) Ebû Abdırrahman es-Sulemi, kırâet imamlarından Âsım b. Ebi'n-Necûd'un (öl. 127 /745 hocasıdır. Kırâet ilmini, Hz. Osman ve Hz. Ali gibi sahâbilerden ahzetmiştir. Kûfe mescidinde 40 yıl boyunca Kur'an ta'lim etmiş, Sahîhu'l-Buhârî'de de zikredildiği üzere (VI, 108) mezkûr hadise işaretle: «Beni burada oturtan işte bu hadistir.» demiştir (Hayatı ve menâkibi için bk. ez-Zehebî, Tabakâtu'l-kurrâi'l-meşhûrin, s. 9/a, Millet ktp., 2500; İbnu'l-Cezerî, Gâyetu'n-Nihâye, I, 413, Kahire, 1351 h/1932 m.)

(66) Sahîhu'l-Buhârî, IV, 115. (Burada üstün bir benzetme örneği görüyoruz: Bir tarafta hedefine sür'atle girip çıkan ve bu sür'atinden dolayı da hiçbir yerinden kan lekeli olmayan ok kalemi, diğer tarafta bu oka teşbih edilen bedbaht bir kişi. İslâm toplumu içine bu ok gibi girip çıkan, ruhunda ve şuurunda islâmın feyizli ışığından hiçbir eser görülmeyen zavallı bir tip. bk. Tecrid-i Sarih Tercemesi, XI, 284, İstanbul, 1947).

2) Abdullah b. Mes'ud'dan rivâyet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyuruyor: «Âhir zamanda yaşları küçük, tecrübe ve akılları kıt bir zümre türeyecektir. Bunlar Kur'an okuyacaklar ve fakat Kur'anın feyz ve tesiri onların kalplerine nüfuz etmeyecektir» (67).

3) Huzeyfetu'bnu'l-Yemân'dan rivâyet edilen bir hadisinde ise Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyuruyor: Kur'an-ı Arap lâhni ve uslûbu ile okuyunuz. Fâsıkların, Yahûdi ve Nasârâ'nın lâhni ve tavrı ile onu okumaktan sakının. Benden sonra bir kavim gelecek; onlar Kur'an'ı şarkıcıların, râhibelerin ve yas tutan kadınların uslûbu ile okurlar. Okurla rama, okudukları hançerelerinden öteye geçmez. Onların da, bu okuyuşlarından hoşlananların da kalpleri fitne ile dolmuştur» (68).

4) Daha önce bir başka vesile ile yer verdiğimiz (69) bir rivâyet şöyledir (Fudayl b. Amr anlatıyor):

— «Peygamber (s.a.v.) in ashâbından iki kişi bir gün bir mescide geldiler. İmam namazdan selâm verince, cemaatten biri bir miktar Kur'an okudu; sonra da yardım istedi. Olaydan müteessir olan sahâbîlerden biri şöyle konuştu:

— Hepimiz Allahın kullarıyız ve Allaha döneceğiz. Peygamber Efendimizi şöyle derken işitmiştim: «Pek yakın bir gelecekte bir gurup insan türeyecek, bunlar Kur'anı âlet edip dilenecekler. Bu işi kimin yaptığını görürseniz, sakın ona bir şey vereyim, demeyiniz» (70).

5) Ebû Hureyre'den rivâyet edilen bir hadisinde Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: «Bir zaman gelecek, ümmetimin içinde Kur'an okuyanlar çoğalacak, ama onu anlayanlar azalacaktır. İlim yok olacak, her kafadan bir ses çıkacaktır. Daha sonra bir zaman gelecek ki, benim ümmetimden bir takım adamlar Kur'an okuyacaklar, ama okudukları boğazlarından aşağı geçmeyecektir.» (71).

Resûl-i Ekrem'in bu çok ciddî konuda daha birçok ikazları bulunmakla beraber, biz burada bu kadariyle yetinelim. Ve kısaca, üzerinde durulmak istenen noktaları tesbite çalışalım.

Yukarıdaki hadisleri dikkatlice okuduğumuz takdirde şu sonuçlara ulaştığımızı görüyoruz:

A. İhlâs ve samimiyetten uzak, riyâkâr Kur'an okuyucuları Resûl-i Ekrem'in dliyle kınanmıştır:

Daha önceki yazılarımızda Kur'an okumadaki asıl gayenin, Allahın rızasını elde etmek olduğunu, bunun için de ihlâs ve samimiyetin zorunluluğunu çeşitli vesilelerle belirtmeye çalışmıştık. Yukarıdaki hadisleri incelediğimiz takdirde, bu önemli hususa riâyet etmeyenlerin acı bir şekilde kınandığını görüyoruz. Cemaatin karşısına geçip ciddiyet ve vekardan uzak olarak Kur'an okuyanlar, ağız ile tilâvet edip, çeşitli jest ve mimikleriyle dinleyenlerin dik-

(67) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, II, 163/a, Topkapı (Medine) ktp., 334. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, es-Sunen, IV, 335-337, Kahire, 1369 h/1950 m.

(68) el-Beyheki, Şuabu'l-İmân, I, 429/a, Nuruosmaniye ktp. 1123; es-Suyutî, el-Câmiu's-sağîr, I, 43 (Taberânî'den), Kahire, 1306

(69) bk. Diyanet Dergisi, (X:3), s. 135

(70) en-Nevevî, et-Tibyân, s. 29, Dâru'l-fikr, tarihsiz.

(71) es-Süyûtî, el-Câmiu's-sağîr. II. 29 (el-Hâkim'in el-Mustedrek'inden), Kahire, 1306.

katini çekmeye çalışanlar; kibir ve azametle, elinde oyuncak tesbihiyle, yaptığı nağmelerin etkilerini kontrol için gözleri etrafta ilgi kollayanlar, «Allah Allah, nur ol, var ol...» çığırkanlıklarını yaptırmak ve müşteri kazanmak üzere yanlarında çanta gibi ücretli tufeyliler taşıyanlar; tilâvetleri sona erdikten sonra, haklarında hüsn-i zannedip iltifat eden samimi dindarlara ve hacı anelere karşı daha da süflî bir uslûp ile eğilenler, reklâm olsun diye kartpostal dağıtanlar... evet, bugünkü müslüman toplumumuz içindeki bu asalak gurup, sözlerin en güzelini, Allah kelâmını dünyalarına sermaye edinen bu bedbaht insanlar... hep bu hadislerin çerçevelediği zavallılar arasındadır. Ve hiç şüphesiz bu riyakârlığın ve samimiyetsizliğin cezası büyük olacaktır. Nitekim, Ebû Hureyrenin rivâyet ettiği bir hadis-i şeriflerinde, sevgili Peygamberimiz bir gün ashâbı ile görüşürlerken şöyle buyurmuşlardır:

— Hüzn kuyusundan Allaha sığınınız.

— Yâ Rasûlallah, Hüzn kuyusu neresidir ki, diye sordular. Buyurdular ki:

— **Cehennemde bir vâdi adıdır; blzzat Cehennem, günde 100 defa bu vâdin dehşetinden Allaha sığınır. Râvi Ebû Hüreyre:**

— Yâ Resûlellah, buyurduğunuz bu yere kimler girecektir? dedik. Şöyle buyurdular:

— **İşleri ve davranışlarıyla riyakâr olan Kur'an okuyucuları (72).**

Kur'an okuyanlara ciddiyet ve vekar yaraşır. Bu gibiler kimsenin elini öpmez; belki kendi elleri öpülür. Kur'an hâmilleri için her halleriyle örnek insan olmak gereklidir. Gerçekten, böylesine kurrâ ile mü'min toplumlar ne kadar iftihar etseler azdır. Ve böylesine huffâza, şüphesiz asrımız ve toplumumuz da sahiptir. Ancak, sayılarının daha da çoğalmasını arzulamak ve yollarını şaşırılmışların, bu gibilerin arasında barınmamasını dilemek, her mü'minin en samimî dileğidir.

B. Riyâdan da önemlisi, ehl-i nifak olan bazı kurrâ ve hâfızlara karşı müslümanlar uyarılmıştır:

Bilindiği üzere münâfık terimi, imansızlığını gizleyip kendini mü'min gösteren kişiler için kullanılır. Yukarıda sunulan hadislerden ilki, bu konuda oldukça dikat çekicidir. Allahın kitabının ve yüce dinimizin en korkunç düşmanları zaten bu münâfıklar zümresi değil midir? İslâm tarihinin en karanlık sahnelerinde daima baş rolleri alan, sûret-i haktan görünüp ve hatta camide birinci safta, imamın arkasında yer alıp islâmı ve müslümanları can evinden vuranlar, bunlar olmamış mıdır? İşte bu münafıklar içinde Kur'an okuyup hatim indirenler de bulunabilir. Anılan hadiste bunlara işaret edilmiştir. Bunların kıldıkları namazlar ve müslümanlara dinlettikleri tilâvetleri... tamamen rolleri icabıdır. Toplumumuzda —sayıları az da olsa— herhalde böylesine nifak içinde olan Kur'an okuyucuları vardır. Cami kapısında gizlenerek bekleyip te, içeride namaz bittikten sonra ve gecikmiş havası içinde mevlid okumaya girenleri, gündüz Kur'an tilâvet edip gece başka âlemlerde —gizli kapaklı da olsa— asıl yaşantısını sürdüren bazı bedbahtları duydukça ve tanıdıkça, insanın aklına ister istemez acaba bu hadisin çerçevelediği münafıklardan mı?.. gibi bir şüphe elbette geliyor. Herhalde müslüman-

(72) Sunenu't-Tirmizî, IX, 230, Kahire1353 h/1934 m.

lar için çıkar yol, böylelerini iyi teşhis etmeleri, kendilerine iltifat etmemeleri ve Cenâb-ı Haktan bunlara hidâyet ve güzel hal dilemeleridir.

Aslında bunları teşhis etmek, hiç değilse fisklarına hükmetmek zor değildir. Yeter ki mü'minler uyanık ve ferâsetli, ölçüleri de sağlam olsun. Zira riyâ ve nifak onların okuyuşlarında, hatta harfleri mahreclerinden çıkarışlarında bile kendini gösterir. Büyük sahâbî Huzeyfetu'bnü'l-Yemân diyor ki:

— Halkın en iyi okuyanları arasında münâfıklar da vardır. Bunlar hiçbir vav'ın ve elif'in (mahrecinden) dahi ta'viz vermezler. İneğin (geviş getirirken) dilini sağa sola çevirdiği gibi (harfleri mahreclerinden çıkaracağım diye) bunlar da (dillerini ve çeşitli ağız hareketleriyle kafalarını sağa sola çevirip dururlar. Ama okudukları boğazlarından aşağıya geçmez (73).

C. Cerciler ve Allah kelâmını menfaatlerine âlet edenler kınanmıştır:

Fudayl b. Amr'ın hikâye ettiği üzere, Kur'an okuyup halktan yardım dileyenler, ezberlediği üç-beş sureyi kendisi için sermaye edinenler, Rasûlullahın mübarek lisaniyle teşrih edilmiş, müslümanların bu gibilere ilgi göstermemeleri istenmiştir. Bu hadisin açık hükmü gereğince, böylelerine para vermek haramdır. Bunlar, hem yüce dinimizin, hem toplumumuzun yüz karası asalak kişilerdir.

Camilerde namazları müteakip mihraba fırlayıp üç-beş satır okuduktan sonra «Allah rızası için» (!) ilgi isteyenler, büyük şehirlerde kabir ziyaretçilerine sokulup —ayakkabı boyacısının müşterisine yaptığı davet ve teklif misâli— «bir yâsin okuyalım mı?» diyenler, verimli mevsimleri kollayıp köy-kent gezerek saf ve fakat câhil halkımızın temiz duygularını istismar edenler ve nihayet hazır hatim ve yâsin satışı yapanlar, bir ramazan içinde 30-40 hatim indirip Allah rızası için (!) ellerinde müteveffâ listeleriyle duâ edenler... hep bu kınanan cerci gurup içinde mütalâ edilmelidir.

Müslümanlar böylesine tufeylî tiplere değer vermemeli, içtenlikle ve bizzat okuyacakları bir ihlâs sûresinden hâsıl olacak sevabın, böylesine din ve Kur'an istismarı yapanların indirecekleri hatmin sevabından daha üstün olacağını, hatta bu adamların okuduklarından hiçbir sevap hâsıl olmayacağını bilmelidirler.

D. Sesi ve musikîsi hatırına tilâvet disiplininden ta'viz verenler kınanmıştır:

Bilindiği üzere Kur'an tilâvet etmenin kendine has bir disiplini vardır. «Kur'anı tertil üzere (açık açık ve tane tane) oku» (74) meâlindeki âyet-i celile ile murad edilen de bu disiplindir.

Kısaca söylemek gerekirse bu disiplin, tecvid kaidelerine uymak suretiyle sağlanır. Buna göre Kur'an okurken her harf mahrecinden çıkarılacak ve bu kaidelerin gereği yerine getirilecektir. Bir nağme yapayım derken okuyuşa bir harf ilâve etmek veya aksine, harflerin hakkını vermeden geçmek haram hükmündedir (75). Hatta bazı kaynaklarda böylelerini dinlemenin de günah olduğu kaydedilmiştir (76).

(73) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, II, 160/a, Topkapı (Medine) ktp. 334.

(74) el-Muzzemmil, 4

(75) en-Nevevî, el-Ezkâru'l Muntehab, s. 51, Kahire, 1378

(76) Misal olarak bk. Ali Sâlim el-Menûfî, İrşadu'l-enâm fi hükmi kırâeti'l-Kur'ân, s. 76-77, Mısır, 1324

Musikî hatırına harekelerde nağme yapmaya kalkanlar, bilhassa vakıf halinde «tabîî med»lerde birkaç elif kadar uzatanlar, gunnelerin izhârında ifrâta sapanlar, «muttasıl-munfasıl-âriz-lâzım-lîn med» leri 8-10 elif miktarınca uzatanlar, Kur'an okurken gerekli vekar ve tedebbür yerine segâhı, yegâhı ve dügâhı... düşünenler, kelâmullahı hânendelerin ve gazelhanların uslûbuyla okuyanlar... hep bu hadis-i şeriflerin sınırladığı kişilerdendir.

Segâh ve yegâh... dedik diye, Kur'an okurken güzel sesin ve musikinin gereksizliğini savunduğumuz anlaşılmalıdır. Bilâkis güzel sesin ve âhengin Kur'an tilâvetindeki yeri büyüktür. Bizzat Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): « **Kur'an (tilâvetinizi) seslerinle güzelleştiriniz.**» (77) buyurmuştur. Güzel sesli sahâbîlerin okuyuşlarına ilgi göstermişler, onlara suret-i mahsusada Kur'an okutup dinlemişler, hatta mübarek kelâmın bu güzel sadâlarla gönüllerini etkilemesi karşısında zaman, zaman ağladıkları olmuştur. Ebû Mûse'l-Eş'arî, Ubeyy b. Kâ'b, İbn Mes'ûd gibi sahâbîler, tilâvetlerinden Rasûlullahın çok haz duydukları kişilerdir (78). Bu zevâtın okuyuşlarındaki tatlılık ve âhenk diğer sahâbîlerin okuyuşlarından daha üstün idi ki, bu farklı teveccühe mazhar olmuşlardır.

Şu halde Kur'an okurken, güzel ses ve âhenk mergûbdur, hoş görülmüştür. Mühim olan, musikî ve nağmeler hatırına tecvid disiplininin ve Kur'an okurken gerekli ciddiyet ve vekardan fedakârlıkta bulunmamak, tasannudan sakınmaktır.

E. Sonuç :

Resûl-i Ekrem'in yukarıda gördüğümüz hadislerinde ve bu hadislerin ışığı altında varılan sonuçlarda, aslında din adamlığı ve din görevliliğiyle ilişki olmayan bazı yollarını şaşırılmışların durumları teşrih edilmiş ve böylelerine karşı müslümanlar uyarılmaya çalışılmıştır. İfadeler ve teşhisler, şüphesiz ağırdır ve düşündürücüdür. Ama ne yazık ki gerçektir. Üzülerek belirtmeliyiz ki bu gibilere bakıp yüce dinimiz hakkında yargılara varanlar vardır. Bizzat dinin ve peygamberimizin ta'n ettiği bu bedbaht insanlara bakıp, İslâm hakkında sorumsuzca söz söylemek şüphesiz yanlıştır. Müslümanlar bu gibilere karşı uyanık bulunmalı, 3 numaralı hadiste ikaz edildiği üzere onların tantanalı ve gösterişli hallerine gönül kaptırmayıp fitnelere ortak olmaktan sakınmalıdırlar.

Şunu da insaf ile belirtmeliyiz ki; İslâm âleminde, bu meyanda müslüman toplumumuzda, Kur'an'ın gerektirdiği vasıflarla mücehhez hâfızlar çoktur. Bunlar gerçek Kur'an hâmilleri olarak cemiyetin parlayan yıldızlarıdır. Sayılarının artması, Kur'an ahlâkı ile ahlâklı bu zevâtın güzel sesleri ve ahenkleri ile mü'minlerin gönüllerinin aydınlatılması, «**Mü'minler ancak onlardır ki, Allah anıldığı zaman yürekleri titrer; karşılarında ayetler okununca bu onların imanlarını artırır; onlar ancak Rablerine dayanıp güvenirlere.**» (79) âyet-i celilesinde işaret edilen ve imanlara güç kazandıran tilâvet zevkine en geniş ölçüde erişilmesi en hâlisane dileğimizdir.

(77) bk. Sahîhu'l-Buhârî, VIII, 214; Sunenu'n-Nesâî, II, 180, Kahire, 1348 h/1930 m. ve diğerleri.

(78) bk. Sahîhu'l-Buhârî, VI, 112-114; Sahîhu Muslim, I, 546, 550-551, Kahire, 1374 h/1955 m.

(79) el-Enfal, 2